

Pregledni rad

UDK 32.019.5:321.7(497.6)

DOI 10.7251/SVR1612201M

NEOLIBERALIZAM I TRANZICIJA NA PRIMJERU BOSNE I HERCEGOVINE

Doc. dr Boško V. Mandić¹

Fakultet bezbjednosti i zaštitu, Nezavisni univerzitet Banja Luka

Apstrakt: Predmet istraživanja u ovom radu je uticaj koncepta neoliberalizma na proces tranzicije i povećanje konkurene ekonomije Bosne i Hercegovine u dva različita društveno-istorijska perioda. U kojoj mjeri je neoliberalizam našao svoje mjesto u tranzicijskom procesu ocijenjeno je metodom analize i komparacije ključnih mikro-ekonomskih indikatora u različitim vremenskim periodima. Prvo su analizirani pokazatelji do 1990. godine, a zatim u tranzicijskom periodu, od 2004 do 2014. godine.

Ključne riječi: *neoliberalizam, finansijska kriza, tranzicija, tržište, makro-ekonomski pokazatelji*

UVOD

U ekonomskoj teoriji neoliberalna shvatanja se javljaju 30-tih godina dvadesetog vijeka kao odgovor na tadašnju veliku ekonomsku krizu, koja je bila preteča drugog svjetskog rata. Očigledno je zasićenost kenzijanske i neokenzijanske doktrine kroz državni kapitalizam i njenu intervencionističku ekonomiju, prouzrokovalo druga shvatanja koja su se ogledala kroz neoliberalnu doktrinu ekonomista, Fridrich von Hayek-a, Joseph Schumpeter i Ludwig von Mises-a².

Kod zemalja u tranziciji ekonomska politika se sprovodi kroz neoliberalnu doktrinu. Razlika od zemlje do zemlje je samo u intezitetu i shvatanju političara, šta je to neoliberalna doktrina. U BiH se koncept neoliberalne doktrine sprovodi od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma. Ona se ogleda kroz sledeće: slobodno djelovanje tržišta, dominacija private svojine nad drugim oblicima svojine, privlačenje stranih investicija za veći rast i razvoj privrede, veća zaposlenost stanovništva kroz programe zapošljavanja, smanjenje uticaja države u javnom sektoru kroz privatizaciju javnih preduzeća, eliminisanje uticaja države u realnom sektoru, smanjenje stepena zaduženosti države.

¹ Doktor ekonomskih nauka, bosko.mandic@yahoo.com

² Pored Adama Smita, predstavnici klasične političke ekonomije su Vilijem Peti, David Rikardo, Žan Batist Sej, Robert Maltus, Džon Stjuart Mil (<http://www.economist.com/economics a-z>)

ISTORIJA NEOLIBERALIZMA

Jedan od najznačajnijih utemeljivača savremene ekonomske nauke i teorije ekonomskog liberalizma smatra se Adam Smit. I prije njega je bilo ideja ali je on uspio da ih obuhvati i prezentuje u knjizi „Bogastvo naroda“ iz koje je su proistekli i osnovni principi klasične političke ekonomije a poslije i principi neoklasične doktrine kao modela za ugled. Ti principi su:

- slobodno tržište je najbolji i najefikasniji regulator i oblik ekonomske organizacije društva;
- slobodno tržište znači postojanje potpune, savršene konkurencije;
- uloga države svodi se na princip *lesefera*, minimalno mješanje u ekonomski život, zaštita svojine, ugovora i potpune konkurencije, spoljna i unutrašnja bezbjednost;
- pojedinac je sebičan, racionalan, potpuno informisan o tržištu i rukovodi se načelom maksimiranja svoje korisnosti (tzv. *Homo oeconomicus*).³

Navedenim pricipima moderne ekonomske nauke dodati su i principi međunarodne trgovine koju je čine slobodnom i modernom kroz djelovanje međunarodnog tržišta bez ograničenja (bez carina, protekcionističke i zaštitne politike, slobodan protok rada, kapitala i radne snage, iste uslove za strane direktne investicije, prihvatanje politike Svjetske trgovinske organizacije, jedinstven devizni kurs).

U ekonomskoj nauci neoliberalizam se javlja kao moderna verzija ekonomskog liberalizma. U okviru neoliberalizma, pored gore navedenih ekonomista Hayek-a i Mises-a, posebno mjesto zauzima nobelovac Milton Fridman, kao jedan od najutjecajnijih ekonomista 20. vijeka⁴. Zatim, profesori Čikaške škole kao najuglednijeg ekonomskog fakultet u svijetu među kojima se ističu Najt, Beker, Bjuken, te predstavnici modernih verzija neoklasične škole, koji su doprinijeli razvoju neoliberalizma: Feldstajn, Lukas, Sardžent, Baro, Lajder, Bruner, Melcer, i drugi.

Mada su neoliberalizam kao pojam prvi upotrijebili predstavnici Frajburške škole u period između dva svjetska rata, on se ipak povezuje *Mont Pelerin društvo*, nastalo 1947. godine čiji je osnivač Fridrih Hajek i Milton Fridman smatraju glavnim ideolozima i intelektualnim uzorima neoliberalizma. Stvarni uspon neoliberalizma povezuje se sa dolaskom na vlast Margaret Tačer i Ronalda Regana i ekonomskoj poltici koju su oni sprovodili u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama.⁵

³ Bojan Dimitrijević, *Velika recesija i neuspjeh ekonomskog liberalizma, predlozi za novu ekonomiju*, Zbornik Univerziteta Edukons za društvene nauke Sremska Kamenica – Novi Sad, 28-29. maj 2014. str. 73

⁴ Friedman i Keynes često se smatraju najutjecajnim ekonomistima 20. vijeka, Keynes prve polovine, Friedman druge polovine 20. vijeka
https://sh.wikipedia.org/wiki/Milton_Friedman#cite_note-1, 06.02.2016)

⁵ Jovan B. Dušanić, *Neoliberalizam: rasprave u Akademiji ekonomskih nauka, Catena mundi*, Beograd (Pilot: Pi-press) 2015. str. 43

NOVI KONCEPT NEOLIBERALIZMA

Dominacija neliberalne i neoklasične doktrine u ekonomskoj politici nacionalnih ekonomija zapada počela je 70-tih godina prošlog vijeka paralelno sa raspadom koncepta “države blagostanja”⁶. Dominantnost koncepta neoliberalizam se vidi kroz činjenica da se izučava na nekoliko vodećih univerziteta u SAD koji izučavaju ekonomiju: Čikago, Harvard, Jejl, MIT, Kolumbija, i Stanford.

Vašingtonski konsenzus čini deset makroekonomskih reformskih politika koje je DŽ. Vilijamson namjenio rješavanju problema u zemljama Latinske Amerike. Izvorno, te politike su obuhvatale (vidjeti Tabelu 1.)⁷.

Tabela 1. Načela Vašingtonskog konsenzusa

1.	Fiskalna disciplina. Svodi se na zahtev da javni prihodi treba da pokrivaju javne rashode, budući da budžetski deficit, odnosno deficit javnih finansija dovodi do inflacije i do platnobilansnog (tekućeg) deficita.
2.	Promjena prioriteta javnih rashoda. Treba javne rashode usmjeriti na programe koji pružaju podršku privrednom rastu i najsiromašnijima.
3.	Poreska reforma. I to takva da kombinuje umanjenje poreskih stopa i uvećanje poreske osnovice. To će uvećati poreske, pa time i ukupne javne prihode.
4.	Liberalizacija kamatnih stopa. Ukoliko postoji kontrola kamatnih stopa, treba je ukinuti.
5.	Politika konkurentnog deviznog kursa. Centralna banka treba da obezbjedi da precjenjena domaća valuta ne ugrožava konkurentnost domaće privrede u razmjeni sa inostranstvom.
6.	Liberalizacija spoljne trgovine. I to kao opšti pravac, bez ukazivanja na brzinu kojom to treba izvesti.
7.	Liberalizacija priliva stranih direktnih investicija. Odnosi se ne na cio kapitalni račun, već samo na SDI, dakle potrebno je samo omogućiti da svi stranci koji žele da ulože u zemlju, da nešto kupe ili izgrade u njoj, to mogu da urade bez ikakvog ograničenja.
8.	Privatizacija. Polazi se od toga da privatizacija, ako je izvedena pravilno, donosi koristi, bilo da privatizovana preduzeća rade na konkurentnom tržištu, bilo da su pravilno regulisana.
9.	Deregulacija. Ona podrazumijeva, prije svega, uklanjanje regulatornih barijera ulasku novih preduzeća u granu, čime se uvećava konkurencija, kao i izlasku preduzeća iz grane, a ne uklanjanje regulacije bezbjednosti proizvodnje, ekološku regulaciju, i ekonomsku regulaciju u slučaju monopola.
10.	Vlasnička prava. Obezbjediti zaštitu vlasništva bez velikih troškova za to.

Izvor: J. Wiliamson, What Washington Means by Policy Reform, Latin American Readjustment: How Much Has Happened, Washington, 1990, ch. 2;

J. Wiliamson, From Reform Agenda to Damaged Brand Name, Finance & Development, 2003, № 3.

⁶ Država blagostanja ili socijalna država predstavlja državu koja pruža ukupni ili veći dio usluga socijalne zaštite svom stanovništvu (penzije, zdravstvena zaštita, besplatno ili subvencionirano stanovanje, hrana, obrazovanje i slično).

⁷ Rajko Bukvić, Vašingtonski konsenzus i deindustrijalizacija istočne i jugoistočne Evrope, Časopis za političku teoriju i društvena istraživanja Nova srpska politička misao, 07.01.2011. (<http://www.nspm.rs/> 06.02.2016)

Ovakav tip ekonomske politike je u svijetu poznat kao *Vašingtonski konsenzus* i formulisan je u SAD 1989. godine, a zaduženje da ga sprovede imaju sledeće zemlje i organizacije: SAD (Ministarstvo finansija i trezora, FED) Kanada, Latinska Amerika, Engleska (Banka Engleske) MMF, SB, ECB sa svim monetarnim i ekonomskim institucijama.

Deset preporuka je pretvoreno u tri – makroekonomske: stabilizacija, liberalizacija cijena i masovna privatizacija. Osnovni slogan Vašingtonskog konsenzusa bio je: „*Liberalizujte što više možete, privatizujte što brže i budite čvrsti u fiskalnoj i monetarnoj politici*“. Ovaj skup makroekonomskih reformskih politika prvobitno je bio namjenjen rješavanju lokalnih problema u Južnoj Americi, međutim ubrzo je prihvaćen kao program s mnogo širim značenjem, praktično za sve zemlje u razvoju. U zemljama u tranziciji primat je brze promjene kroz tzv „šok terapiju“ (oštra finansijska disciplina i privatizacija uz deregulaciju i liberalizaciju). Umjesto malim postepenim promjenama išlo se na brze promjene što je dovelo do ogromnih socijalnih i ekonomskih troškova. Primjeri ovakve strategije su zemlje Južne Amerike (Čile, Kostarika, Brazil, Argentina), zemlja u tranziciji Rusija, Ukrajina, Bugarska a kasnije i Mađarska.

Nakon prve faze primjene Vašingtonskog konsenzusa primjećeno je da se razvoj mora zasnivati na tržišnoj privredi, ali i da postoje veliki tržišni promašaji koji se ne mogu ignorisati, što je dovelo do uvođenja niza novih preporuka: korporativnog upravljanja, borba protiv korupcije, fleksibilnost tržišta rada, pristupanje STO, finansijski standardi, pažljiva liberalizacija kapitalnih okova, fiksni ili fleksibilni devizni kurs, nezavisna CB i ciljana inflacija, sistem socijalne zaštite i ciljane mjere za smanjenje siromaštva.

Uloga države kroz prošireni Vašingtonski konsenzus stvorio je uslove da njen uticaj ima širok prostor ne samo na tržištu već i u sledećim sektorima: zdravstvo, školstvo na svim nivoima, ostvarivanje makroekonomske stabilnosti, JPP u infrastrukturi, ekološki održiv razvoj, pomoć privatnom sektoru u zapošljavanju i subvencionisanje proizvodnje, obezbeđenje izvoznih podsticaja, i drugo.

NEOLIBERALIZAM U BOSNI I HERCEGOVINI

Ekonomske politike u BiH se zasniva na neoliberalnoj doktrini sa manje ili više uspjeha. Ona se ogleda kroz privatizaciju i liberalizaciju, što je kreator ekonomske politike sa ova dva aspekta vodila ideja ka stvaranju uslova za jaču tržišnu konkurenciju, racionalnu raspodjelu resursa, veći ekonomski rast, veću zaposlenost, što bi za posljedicu imalo veći ukupan društveni razvoj. Međutim, predviđanja se nisu obistinila. U svim segmentima ekonomska politika u BiH je podbacila: poslije privatizacije državne imovine spor i slab razvoj, negativan i vrlo nizak jednocifreni BDP, stalni rast javnog duga zbog slabosti realnog sektora, krpeljenja negativnog salda javnog sektora i smanjenja stranih direktnih investicija, negativan spoljnotrgovinski bilans, stalni rast nezaposlenosti usled pada investicija, i ograničeni rast bruto deviznih rezervi. U stvari, desile su se negativna kretanja u svim segmentima društva osim štednje.

Ali, prije nego se pređe na analizu makroekonomskih indikatora koji pokazuju svu negativnost provođenja dosadašnje neoliberalne doktrine u ekonomskoj politici BiH, treba se vratiti na period ekonomskog života Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu SRBiH) prije 90.-tih godina kada je postojalo socijalističko uređenje sa planskom privredom i radničkim samoupravljanjem.

Vidi se (Tabela 2.) da je najveću stopu rasta od privrednih djelatnosti imao sektro industrije i rudarstva po dekadama 8,3; 7,6; 3,1; odnosno u prosjeku za period od 1959-1989. godine je iznosio 6,3. Zatim slijedi sektor društvenih djelatnosti sa 5,0, zatim sektor vodoprivrede sa 4,8; pa trgovine 4,7 i sektor saobraćaja i veze sa stopom rasta od 4,0. Svi navedeni sektori su bili iznad prosjeka stope rasta privrednih djelatnosti od 4,3. Sector poljoprivrede i ribarstva (1,4), sector šumarstva (1,2) te individualni sector (1,9) su bili znatno ispod prosjeka stope rasta ukupnih privrednih djelatnosti za period od 1959.-1989. godine. Može se proizvesti zaključiti da je SRBiH imala značajan rast pojedinih privrednih djelatnosti u posmatranom periodu a naročito u sektoru industrije i rudarstva, društvenih djelatnosti, te vodoprivrede i trgovine.

Tabela 2. Prosječne stope rasta Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine

Period	Privredne djelatnosti	Društveni sektor	Sector individualne svojine	Industrija i rudarstvo	Poljopriv. i ribarstvo	Šumarstvo	Vodoprivreda	Građevinarstvo	Saobraćaj i veze	Trgovina	Ugostiteljstvo i turizam	Zanatstvo (proiz. dio)	Komun. djelatnosti (proiz. dio)	Ostale proiz. djelatnosti
1959-1969	6	7.4	2.1	8.3	1	1.4	7.2	8.5	7.4	8.6	5.7	5.5	0	5.9
1969-1979	5.8	6.8	1.6	7.6	1.6	2.5	6.2	4.9	5.1	6.5	6.2	5.1	5.9	8.7
1979-1989	1.2	1.1	1.9	3.1	1.7	-0.2	0.9	-4.1	-0.2	-0.9	-1.5	3.6	-0.7	2.1
1959-1989	4.3	5	1.9	6.3	1.4	1.2	4.8	3	4	4.7	3.4	3.3	0	5.6

Izvor: Osnovni pokazatelji razvoja, 2-7. Statistički godišnjak SRBiH, 1992. str. 27. (vlastita kreacija, 201.)

Takođe, i sledeća tabela (Tabela 3.) može potvrditi da je sektor industrije i rudarstva u posmatranom period imao najveći broj zaposlenih: u 1970. godini 195.000 radnika da bi se u 1990. godini broj zaposlenih popeo na 464.000. Broj zaposlenih u sektoru industrije i rudarstva je 1990. godine iznosio 464.000 što je više u odnosu na ukupan broj zaposlenih za sve sektore zajedno (394.000). Sektor vanprivrednih djelatnosti je svoj uzlet imao u 1980. godine kada je bilo 136.000 zaposlenih radnika u odnosu na 1970. godinu kada je broj zaposlenih bio 87.000.

Tabela 3. Radnici po djelatnostima u SRBiH (prosjeak po dekadama) u hiljadama

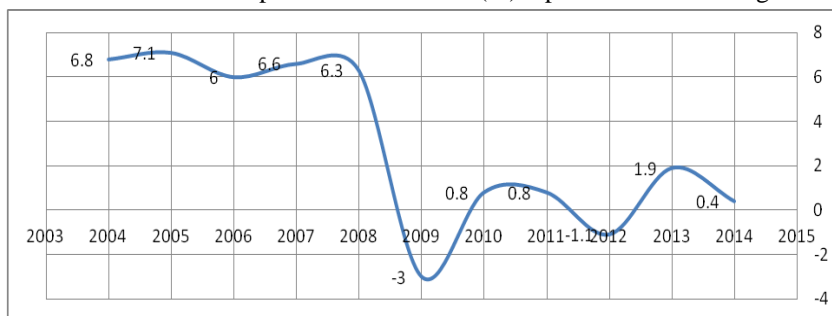
	Industrija i rudarstvo	građevinarstvo	trgovina	saobraćaj i veze	vanprivredne djelatnosti
1970	195	62	38	37	87
1980	330	94	76	56	136
1990	464	75	94	69	156

Izvor: Osnovni pokazatelji razvoja, 2-2. Statistički godišnjak SRBiH, 1992. str. 27

Nameće se zaključak da je privreda SRBiH u periodu prije 90-tih godina imala stabilan i kontinuiran ekonomski razvoj.

U daljem tekstu izlaganja bit će prikazano nekoliko bitnih makroekonomskih indikatora koji pokazuju svu negativnost provođenja dosadašnje neoliberalne doktrine u ekonomskoj politici BiH.

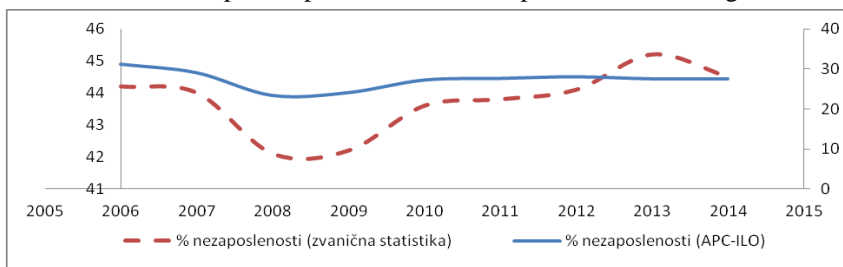
Grafikon 1. Realna stopa rasta BDP u BiH (%) u periodu 2004-2014. godine

Izvor: Grafikon konstruisan na bazi podataka Centralne banke BiH, 2015

Od 2004. do 2008. godine, kada se desila velika finansijska kriza, Bosna i Hercegovina je imala relativno visoku stopu rasta BDP (Grafikon 1.) a koja se kretala između 6% i 8%. Već sledeće godine (2009) bilježi negativnu stopu od -3% da bi se negativan predznak ponovio 2012. godine (-1,1). Do 2014. godine stopa rasta se kretala u interval od 1,9 do 0,4 procenta. Ekonomske politike BiH koje su usvajane i provedene poslije velike finansijske krize vidimo da nisu bile adekvatne za oporavak i rast BDP-a u posmatranom period.

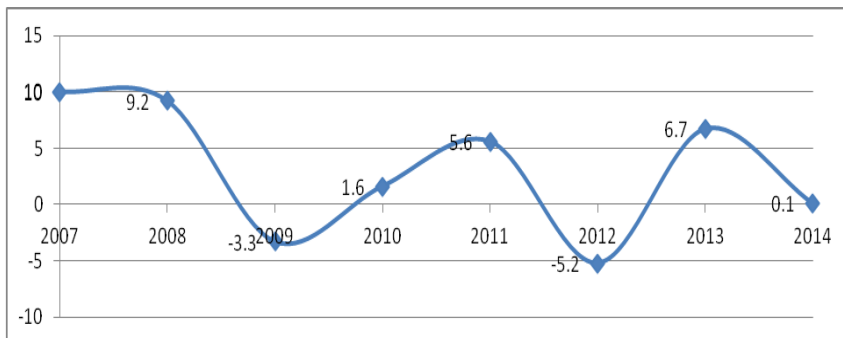
Grafikon 2. Stopa nezaposlenosti u BiH za period 2006-2014. godine

Izvor: Grafikon konstruisan na bazi podataka Agencije za statistiku BiH, 2015

Stope nezaposlenosti u jednoj nacionalnoj privredi takođe predstavlja jedan od relevantnih pokazatelja stanja ekonomije u određenom vremenskom periodu. Proces privatizacije, po neoliberalnoj doktrini, u početnoj fazi predviđa porast nezaposlenosti, poslije čega dolazi do oporavka i konsolidacije privrede i smnjenja stope nezaposlenosti, odnosno do rasta zaposlenosti. BiH ima hroničnu i veoma visoku stopu nezaposlenosti (Grafikon 2.). Želje poklonika neoliberalne doktrine nisu se ostvarile već su se čak pogoršale. Efekti velike finansijske krize iz 2008. godine (ne) mogu biti izgovor za stalni rast stope nezaposlenosti. Korijene treba tražiti u nesposobnosti vlasti da stvori uslove za efikasniju privredu.

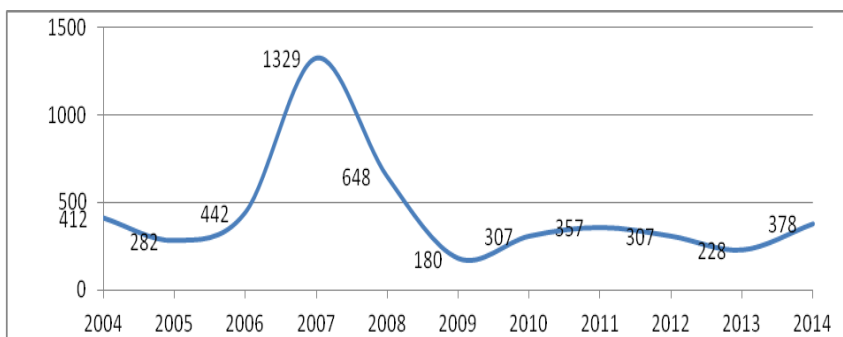
Grafikon 3. Stopa rasta industrijske proizvodnje (%) u periodu 2007-2014.godine

Izvor: Grafikon konstruisan na bazi podataka Agencije za unapređenje stranih investicija u BiH, 2015.

Kretanje linije grafa (Grafikon 3.) stope rasta industrijske proizvodnje u periodu 2007. - 2014. godina je približno ista liniji grafa stope rasta BDP-a (Grafikon 1.) stim da linija grafa stope industrijske proizvodnje ima još jača oscilatorna kretanja po godinama. U 2007. godini stopa rasta industrijske proizvodnje je dostizala 10%, u 2008. godini 9,2% da bi u 2009. godini zabilježila negativan predznak sa stopom od -3,3%. Poslije kratkog oporavka u 2010. i 2011. godini, u 2012. godini industrijska proizvodnja bilježi još veću negativnu stopu (-5,2) da bi u 2013. godini iznosila 6,7% a 2014. godini 0,1%. Takva turbulencija između visine pozitivne i negativne stope industrijske proizvodnje u ekonomiji BiH nam govori o nesređenom društvu sa uticajem spoljnih faktora i mnogo unutrašnjih problema.

Grafikon 4. Priliv stranih direktnih investicija (SDI) u periodu 2004-2014.godine (u 000.000 KM)

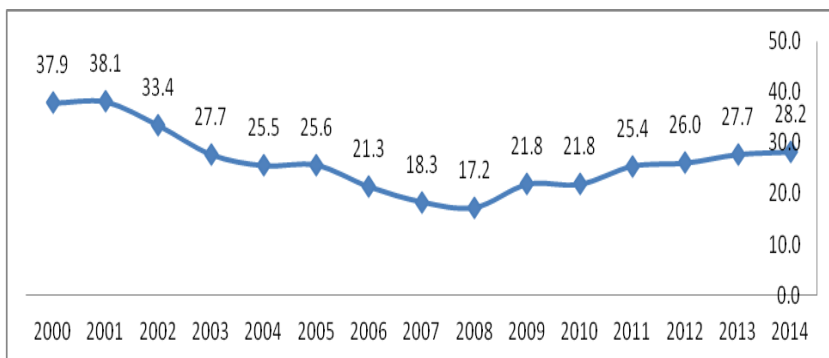

Izvor: Grafikon konstruisan na bazi podataka Centralne banke BiH, 2015.

Uspješnost nacionalne ekonomije se može posmatrati i kroz nivo SDI (Grafikon 4.). Priliv SDI BiH je veoma nizak za državu koja je u razvoju i koja ima „šta ponuditi” investitorima. Na osnovu posmatranog perioda (od 2004. do 2014. godina) BiH u 2007. godini bilježi najviši nivo SDI u visini

od 1.329.000.000,00 KM, da bi već sledeće godine došlo do smanjenja SDI na iznos od 648.000 KM. Ovakav nivo SDI iz 2007. godine je postao nedostižan, te je u narednom periodu tj. sve do kraja 2014. godine bio primjetan ali nizak nivo u odnosu na nivo iz 2007. i 2008. godine. Tok linije grafa nedvosmisleno pokazuje da će i u budućem periodu priliv SDI biti kritičan i nedovoljan u odnosu na ponudu ekonomije BiH.

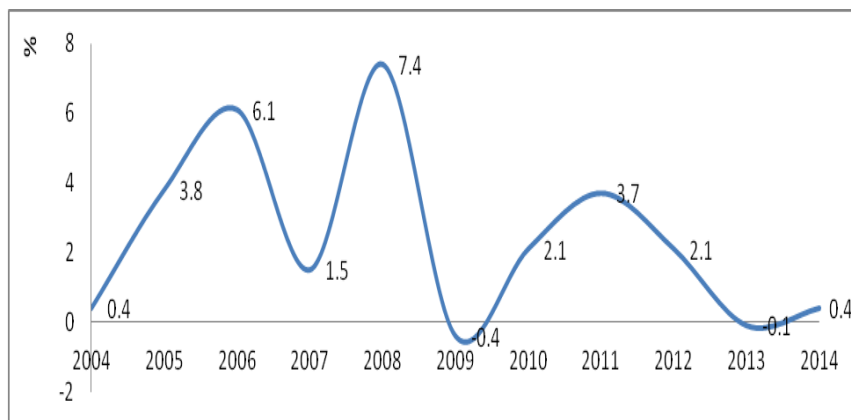
Grafikon 5. Učešće spoljnog duga opšte vlade BiH u BDP, u % za periodu 2000-2014. godine

Izvor: Grafikon konstruisan na bazi podataka Investicione i razvojne banke RS i Ministarstva finansija i trezora BiH, 2015.

Nacionalnu ekonomiju treba posmatrati i kroz stanje, odnosno, učešće spoljnog duga opšte vlade u BDP (Grafikon 5.). U posmatranom periodu spoljnji dug ima tendenciju opadanja sve do kritične 2008. godine (2000=37,9%; 2008=17,2%) poslije čega se povećava iz godine u godinu. Nivo spoljnog duga u 2014. godini iznosi 28,2% i pokazuje tendenciju rasta. Na osnovu proračuna dospjeća i budućih zaduživanja dug opšte vlade BiH će i u narednom period imati tendenciju rasta.

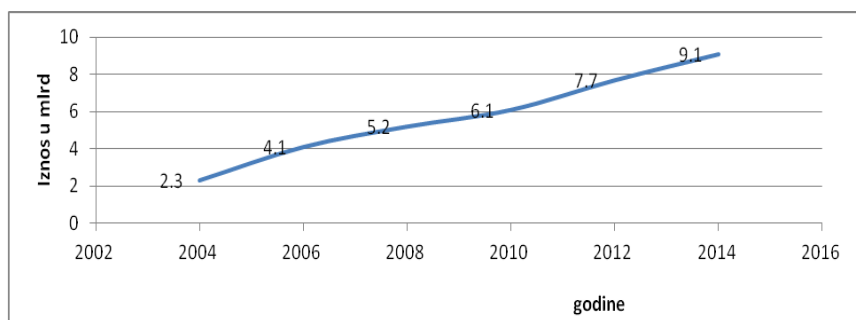
Grafikon 6. Stopa inflacije (%) u periodu 2004-2014. godine

Izvor: Grafikon konstruisan na bazi podataka Centralne banke BiH i Agencije za statistiku BiH, 2015

Kretanje inflacionog toka linije grafa je umjeren (Grafikon 6.), to jest, nalazi se u jednocifrenom broju i bliže je nultoj nego početnoj dvocifrenoj brojki. Poslije velike finansijske krize 2008. godine, u 2009. i 2012. godini inflacija je imala čak negativan predznak (-0,4 i -0,1), tako da možemo govoriti za navedene godine o djelovanju deflacije a ne o inflaciji.

Grafikon 7. Štednja građana u bankama BiH za period 2004 -2014. godine (u milijardama KM)

Izvor: Grafikon konstruisan na bazi podataka Centralne banke BiH, 2015.

Jedini pozitivni pokazatelj u ekonomiji BiH za posmatrani period je kontinuirani rast štednih uloga građana u bankama (Grafikon 7). Doznake iz inostranstva, povoljne i visoke kamatne stope na oročene depozite su učinile da je isplativije novac dati bankama na čuvanje nego li ga investirati u određene privredne djelatnosti. Za posmatrani period depoziti su se četiri puta povećali. Ni svjetska finansijska kriza u 2008. godini nije upjela uzdrmati kontinuirani rast depozita građana u bankama BiH. Predviđa se i za naredni period da će ulogi građana u bankama i dalje rasti.

ZAKLJUČAK

Iz predhodne analize proizilazi zaključak da je sve ove godine Bosna i Hercegovina bez sopstvene dugoročne strategije ekonomskog razvoja nije iskoristila resurse koje posjeduje. Prihvatanje neoliberalne doktrine i Vašingtonskih pravila (Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka) ugušio je željeni ekonomski razvoj i napredak Bosne i Hercegovine.

Upoređujući ekonomske pokazatelje Bosne i Hercegovine prije 1990. godine, koja je tada imala socijalističko uređenje sa planskom privredom i radničkim samoupravljanjem sa ekonomskim pokazateljima iz novije ekonomske stvarnosti (od 2004. do 2014. godine), tj. prelazak u kapitalistički sistem vrijednosti kroz privatizaciju i liberalizaciju na krilima neoliberalne doktrine nisu doveli do stvaranja konkurentne ekonomije u BiH

Neophodan je zaokret u ekonomskoj politici Bosne i Hercegovine kroz smanjenje fiskalnih i parafiskalnih opterećenja za strane i domaće investitore, podići na najviši nivo odlučnu borbu sa korupcijom koja je najveća u državnim organima, kroz smanjenje tenzija na političkom nivou između vladajućih i nacionalnih struktura, zatim da ekonomska politika napravi iskorak ka većoj proizvodnji i stvaranju konkurentne i efikasne

ekonomije, da se crpe domaći resursi u stvaranju novostvorene vrijednosti kroz finalizaciju proizvodnje i izvoza gotovih proizvoda a ne izvoz samo prirodnog bogastva.

NEOLIBERALISM I TRANSITION IN THE CASE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Boško V. Mandić PhD

Abstract: The research presented in this paper is the impact of neoliberalism on the concept of the transition process and increase the competitiveness of the economy of Bosnia and Herzegovina in two different socio-historical periods. To what extent the neoliberalism found its place in the transition process was evaluated by the method of analysis and comparison of key micro-economic indicators in different periods. First they analyzed indicators until 1990, and then in the transitional period, from 2004 to 2014.

Keywords: *neoliberalism, the financial crisis, transition, market, macroeconomic indicators*

LITERATURA

1. Bukvić, Rajko: Vašingtonski konsenzus i deindustrijalizacija istočne i jugoistočne Evrope, Časopis za političku teoriju i društvena istraživanja Nova srpska politička misao, 2011.
2. Dimitrijević, Bojan (2014). Velika recesija i neuspjeh ekonomskog liberalizma, predlozi za novu ekonomiju, Zbornik Univerziteta Edukons za društvene nauke Sremska Kamenica – Novi Sad
3. Dušanić, B. Jovan (2015). Neoliberalizam: rasprave u Akademiji ekonomskih nauka, Catena mundi, Beograd, (Pirot: Pi-press) 2015.
4. Filipović, Sanja: Preispitivanje neoliberalnog koncepta u zemljama Zapadnog Balkana, Zbornik Univerziteta Edukons za društvene nauke Sremska Kamenica – Novi Sad, 2014.
5. Kovačević, Mladen: Katastrofalne posledice najveće zablude ekonomske nauke - neoliberalizma, Časopis "Balkan magazine", 2012.
6. Medić, Đuro: Uzroci tranzicijske krize u Hrvatskoj, Zbirka radova za pripremu nastave i ispita iz izbornog kolegija politička ekonomija post-tranzicijskih zemalja. Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet Zagreb, 2010. str. 115-124
7. Medić, Š. Đuro; Marić, Goran: Kritika neoliberalnih mitova i njihove uloge u opisu i rješavanju krizno-recesijskog stanja u privredi, XX. Međunarodni znanstveni skup "Uloga i odgovornost države u osiguranju gospodarskog rasta", Zagreb, 23. listopada 2013. Ekonomija Economics god. 20 br. 2
8. Williamson, J., "A Short History of the Washington Consensus", CIDOB, Barcelona, 2004.
[/www.rifin.com/ekonomija/economics/issues/1837](http://www.rifin.com/ekonomija/economics/issues/1837)
www.economist.com/economics a-z
https://sh.wikipedia.org/wiki/Milton_Friedman#cite_note-1